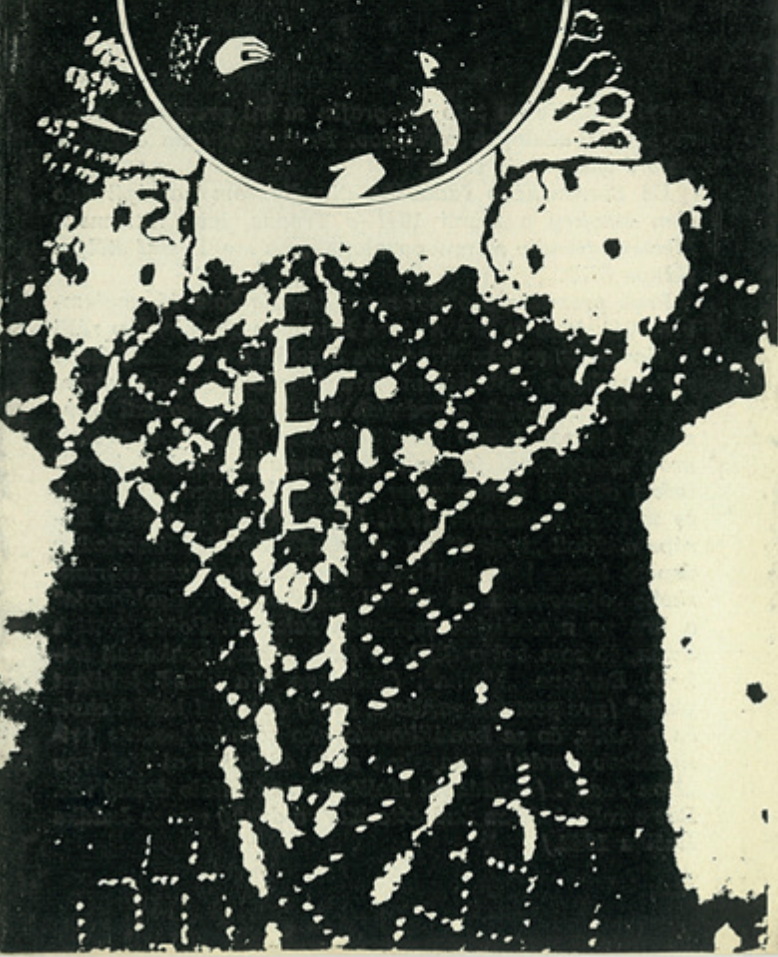

MÁRIA STUARTOVÁ

Pri pohľade na túto fotografiu sa mi premietnu roky mojich divadelných začiatkov. Prvé kroky na doskách, „ktoré znamenajú svet“.

Do Slovenského ľudového divadla som nastúpil ako člen činohry v marci 1941 v Trnave, lebo nitrianske Mestské divadlo sa renovovalo, aby sa mohlo stať stálym sídlom SLD.

Prvá premiéra v obnovenom divadle bola 15. septembra 1941. Bola to hra Antona Prídavka „Pribina“ v réžii nitrianskeho rodáka Lubomíra Smrčka a v titulnej úlohe s Františkom Kabrheľom. Hra zdanlivo čerpala námiet z počiatkov našich národných dejín, ale v konaní franských kňazov ľahko identifikujeme Prídavkov protest proti nemeckému fašizmu. Hra mala vo vtedajšej politickej situácii mimoriadny úspech. Nesmieme zabúdať, že sa písal september 1941, keď fašizmus besnel v Európe a slávil „triumf“ po napadnutí ZSSR. Mimoriadny úspech inscenácie „Pribinu“ u pokrokovej časti nitrianskeho obecnstva si všimli hašikovskí „ideológovia“ a hru po niekoľkých reprízach zakázali. Počas piatich sezón, čo som bol v SLD, sa tieto zákazy opakovali trikrát. Barčova „Matka“, Stodolova hra „Keď jubilant plače“ (pre postavu gardistu, ktorý dostával každú chvíľu hnačku, čo sa kvalifikovalo ako zosmiešňovanie príslušníkov gardy) a napokon si to odskákal aj Molièrov „Don Juan“. (chudákovi Molièrovi sa to stalo druhý raz. Raz v roku 1664 za Ludovíta XIV. a druhý raz za ľudáka Hašika 1942.)

KRAJOVÉ DIVADLO V NITRE

vyznamenané „Za vynikajúcu prácu“ a „Za zásluhy
o výstavbu“

28. SEZÓNA
204. PREMIÉRA

FRIEDRICH SCHILLER

MÁRIA STUARTOVÁ

Tragédia v piatich dejstvách

preložil IGNÁC ŠAFÁR

Réžia KAROL SPIŠÁK

Scéna FRANTIŠEK PERGER

Kostýmy LUBICA OBUCHOVÁ

Scénická hudba MILAN DUBOVSKÝ

Predstavenie vedie Lýdia Olšanská

Text sleduje Magdaléna Drábeková

Reprodukcia hudby a zvukov Jiří Bárta a Lýdia Olšanská

Svetlá Bernard Šiška

Javiskový majster Vojtech Ploščinský

Scénu, kostýmy a parochne vyhotovili dielne KDN pod
vedením Jána Breču.

Inscenácia bola naštudovaná ku Dňom divadelného
umenia Nemeckej demokratickej republiky v ČSSR

PREMIÉRA 18. MARCA 1978

OSOBY A OBSADENIE

ALŽBETA	
anglická kráľovná . . .	EVA MATEJKOVÁ
MÁRIA STUARTOVÁ	
škótska kráľovná . . .	ADELA GÁBOROVÁ
RÓBERT DUDLEY	
gróf z Leicesteru . . .	DUŠAN LENCI
GEORGE TALBOT	zasl. umelec
gróf zo Shrewsbury . . .	JOZEF DÓCZY
WILLIAM CECIL	
barón Burleigh . . .	MILAN KIŠ
GRÓF Z KENTU . . .	ANDREJ RIMKO
WILLIAM DAVISON	
štátny tajomník . . .	JOZEF BEDNÁRIK
RYTIER AMIAS PAULET .	RUDOLF KRAUS
MORTIMER	
jeho synovec . . .	MARIÁN SLOVÁK
GRÓF AUBESPINE	
francúzsky vyslanec . .	VLADIMÍR BARTOŇ
GRÓF BELLIEVRE	
mimoriadny francúzsky vyslanec	ERNEST ŠMIGURA
OKELLY	
Mortimerov priateľ . .	ANTON ŽIVČIC
MELVIL	
komorník	JÁN KOVÁČIK
BURGOYN	ZOLTÁN HLAVÁČ
HANNA KENNEDY	
varovkyňa	ŽOFIA MARTISOVÁ
MARGARETA KURL . . .	EVA HLAVÁČOVÁ
KOMORNÍČKA	ANNA MALOVÁ
ŠERIF	FRANTIŠEK KABRHEL
DÔSTOJNÍK OSOBNEJ STRÁŽE	JÁN KUSENDA

PÄTNÁŠTMINÚTOVÁ PRESTÁVKA PO 2. DEJSTVE

JOHANN CHRISTOPH FRIEDRICH SCHILLER

Francúzska buržoázna revolúcia mala veľký vplyv na vývoj nemeckého pokrokového myslenia. V Nemecku bola v tom čase celá plejáda revolučne demokratických spisovateľov a publicistov, medzi ktorými vynikal mysliteľ a revolucionár Georg Forster, ktorý bol tesne spätý s revolučnými udalosťami vo Francúzsku. V okruhu týchto pokrokových myšlienok sa pohybuje aj dielo nemeckého klasika Friedricha Schillera.

Narodil sa 10. XI. 1759 v mestečku Marbach vo württemberskom kniežatstve. Študoval najskôr práva, potom medicínu a filozófiu. V škole, ktorá bola neskôr premenená na vojenskú akadémiu, vládla tvrdá disciplína a kasárenský duch, ktoré básnikov slobodný duch ťažko znášal, podobne, ako aj nepriaznivé spoločenské pomery, aké boli vo vtedajšom Nemecku. Preto hľadal východisko v príklone ku skupine mladých básnikov Sturm und Drangu, ktorá žiadala radikálnu spoločenskú zmenu. V tomto duchu vyšli aj jeho prvé básne, ktoré napísal ako 17 ročný mladík. Po skončení štúdia medicíny stal sa vojenským lekárom, odkiaľ ušiel do Mannheimu, kde sa chcel zamestnať v divadle. Pomocou

Goetheho stal sa neskôr profesorom na univerzite v Jene, kde sa začal venovať vedeckej práci. Napísal historické práce, ako „Dejiny odtrhnutia Nizozemcov“, „Dejiny tridsaťročnej vojny“ a iné. Významné je jeho dielo „Čo znamená študovať svetové dejiny a s akým cieľom“, v ktorom Schiller bráni prirodzené práva človeka a vyjadruje vieru vo víťazstvo rozumu a ľudskosti. V rokoch 1792 — 95 napísal aj viac prác o umení („Listy o estetickvej výchove človeka“, „O vznešenom“, „O tragickom v umení“, „O naivnej a sentimentálnej poézii“ atď.) V baladách: „Oslava víťazstva“, „Záruka“, „Hero a Leander“, vnikol hlboko do ducha antiky. V ďalších svojich básňach ospevuje ušľachtilosť duše, lásku a priateľstvo, sebaobetovanie a nezištnosť.

Nedostatok finančných prostriedkov a tvrdá práca podlomili jeho zdravie. Z podpory svojich priateľov sa liečil v Karlových Varoch. Zomiera 9. V. 1805 vo Weimare. Veľký ruský kritik Bielinskij takto hodnotil Schillerovu tvorbu: „V Schillerovej poézii večne krváca básnikovo srdce najživšou, plamennou, ušľachtilou láskou k človeku a k ľudstvu.“

TROCHU HISTÓRIE...

Sme v alžbetínskom Anglicku, beží 16. storočie, obdobie vlády rodu Tudorcov. Píše sa rok 1587. Pár hodín pred popravou Márie Stuartovej.

Umenie má právo meniť historické fakty. Alžbeta anglická sa na scéne dejín nikdy nestretla s Máriou Stuartovou. A pritom ju väznila veľa rokov.

Obe kráľovné boli potomkami Henricha VII., zakladateľa dynastie Tudorcov. Alžbeta ako jeho vnučka, dcéra Henricha VIII. a Anny Boleynovej, popravenej pre údajné cudzoložstvo, ale v skutočnosti preto, že nedala Henrichovi syna-dediča.

Mária bola pravnučkou Henricha VII., dcérou škótskeho kráľa Jakuba V. a príbuznej mocného francúzskeho rodu, Marie de Guise.

Avšak spoločný kráľovský pôvod bolo to jediné, čo tieto dve panovníčky spájalo. Mária sa stala kráľovnou v deň svojho narodenia; Alžbetu po poprave matky vyhlásili za ľavobočka a dlhý čas bola vo väzení. Na trón nastúpila po smrti svojich nevlastných súrodencov. Šesťročnú Máriu odviezli do Francúzska, aby sa o desať rokov stala kráľovskou nevestou, ospevovaná básnikmi, obklopená obdivom a nádherou umenia. Aký kontrast to však bol — vrátil sa ako bohatá kráľovná-vdova do vojny vyplieneného, rozvráteného, chudobného Škótska, ktorého anarchistickí lordi boli podplatení Alžbetou.

S návratom Márie pokračuje tichá nevraživosť oboch kráľovien. Ako nástroj mocenského boja používa sa náboženstvo. Mária je katolíčka, Alžbeta protestantka — dieťa z manželstva, ktoré pápež neschválil. Odtiaľ pramenia Máriine nároky na anglický trón. Alžbeta zasa získava na svoju stranu škótskych lordov a zároveň bojuje s katolíckym anglickým severom.

Ku konečnému víťazstvu Alžbety v tomto historicky nie veľmi významnom boji prispelo niekoľko okolností, predovšetkým Máriina ľahkovážnosť a panovnícka neschopnosť.

Mária si síce po návrate do Škótska upevnila trón tým, že prenechala vládu suite mocných lordov, a že priniesla na svet dediča koruny. Avšak po vzbure lordov, ktorí ako nástroj použili kráľa, lorda Darnleyho, zanevrela na svojho kráľovského manžela. Prvým mužom v krajine sa stal lord Bothwell. Neskôr ako prvý muž v srdci kráľovnej pripravil zavraždenie kráľa a o pár dní po kráľovej smrti dal sa nenávidený celým Škótskom — korunovať.

Po porážke Bothwella Máriu zajali, no podarilo sa jej utiecť do Anglicka. Tam ju na príkaz Alžbety uväznili. Vo väzení predstavovala Mária ešte väčšie nebezpečenstvo. A preto z obáv o pokoj v krajine zosnovali údajné spiknutie s cieľom oslobodiť krajinu. Po „odhalení“ spiknutia popravili vodcov, Norfolk a Babingtona a Máriu postavili pred súd.

Krátke panovanie kráľovnej Márie kontrastuje s dlhoročnou vládou vypočítavej a opatrnej Alžbety. Tá vládla štyridsaťpäť rokov, takže, keď v roku 1603 zomrela, existovalo málo súčasných, ktorí by si pamätali iného panovníka. Za jej panovania rozkvitla vzdelanosť (Thomas More), renesančné umenie (Shakespeare), Anglicko sa stalo samostatnou krajinou a prvou námornou veľmocou.

Po smrti Alžbety I. nastúpil na trón syn Márie Stuartovej, Jakub I. anglický a VI. škótsky.

Tak vravia dejiny.

ČO VRAVÍ UMENIE...

V roku 1799 píše Schiller Goethemu:

„Chcem napísať drámu nehistorickú, ktorej dej sa bude odohrávať vo vnútri postáv, drámu s problematikou čiste ľudskou.“

Tak vznikla tragédia Mária Stuartová. Prečo Schiller práve tu zdôrazňuje nehistoričnosť? On, ktorý tak trpel rozvrátenými pomermi feudálneho tyranského Nemecka, a preto v každej dráme historicky objektívne zobrazoval spoločenský zápas za pokrok, proti útlaku. On, ktorý si volil prevažne historické témy, aby stvoril nového politického hrdinu schopného odsúdiť a zmeniť nevyhovujúci spoločenský poriadok.

Schiller cítil, že jeho raná tvorba je poznačená jednostrannosťou postáv, prejavujúcich sa len vo vzťahu k politike a k etike. A tak sa v Márii Stuartovej pokúsil o analytickú drámu, o prenesenie dramatického diaľnia do psychologických procesov, vyvolaných tragickými udalosťami. Deje historické ustúpia dejom v ľudskej duši. Obraz politiky ustúpi obrazu človeka, ale tým sa ešte viac zosilní odpor medzi človekom a politikou tej doby.

Schillerov silný humanizmus chápaný ako viera v pozitívne ľudské vlastnosti, viera v pokrok ľudstva, prejavuje sa i v tejto hre. Jeho sympatie nepatria ani Márii ani Alžbete. Predmetom analýzy je ľudská duša, duša ženy, poznačená dilemou panovníčky a ženy, dilemou povinnosti a citu.

Alžbeta-žena musí ustúpiť Alžbete-kráľovnej, keď ide o svadbu s francúzskym kráľom. A keď sa rozhoduje o

živote Márie, bojuje v Alžbete svedomie človeka s povinnosťou štátnika a so žiarlivosťou ženy. Zbaví sa Márie znamená zbaví sa nepriateľky kráľovstva, ale aj krajšej, obľetovanej, úspešnej ženy. No znamená to poškvrniť si svedomie. A vystaví krajinu nebezpečenstvu konfliktov s ostatnými kráľovstvami. Popravou jednej kráľovnej podryť autoritu panovníka vôbec.

Konflikt ženy s panovníčkou prebieha v Alžbete i v Márii, a tiež medzi nimi dvomi. Tak ako vznetlivosť a dôverčivosť robí z Márie sympatickejšieho človeka, ale zlého panovníka, tak Alžbetina vypočítavosť a váhavosť nám môže byť nesympatická, ale práve tieto vlastnosti prispievajú k tomu, že je schopnejšia ako kráľovná.

Nejde nám však o vyvolanie sympatií či ľútosť, ku ktorejkoľvek z nich. Ide o prenikavé zobrazenie deformácií ľudských túžob, ľudskej duše, morálnych vlastností človeka. Deformácií spôsobených vtedajším tyranským dobyvačným spoločenským zriadením.

Chceme ukázať, ako si človek vie obhájiť svoje morálne kvality a charakter v kritической životnej situácii. Spolu so Schillerom odhalí morálne a spoločenské zlo, proti ktorému sa treba vzoprieť, pokrytectvo a predajnosť, krutosť a rafinovanosť v boji o moc, proti ktorému stavíme boj o najvyššie ľudské hodnoty.

Umenie má právo meniť historické fakty. A povinnosť meniť človeka zobrazením pokroku v dejinách.

Vysoké básnické kvality, útočná umelecká sila, vrúcnosť a schopnosť zapalovať a varovať — to sú hodnoty Schillerovho diela. A Schillerov idealistický humanizmus je predchodcom socialistického humanizmu našej epochy.

Darina Kárová

SCHILLEROVA DRAMATICKÁ TVORBA

Schiller, ako vojenský lekár žil v prostredí, kde na vlastné oči videl, čo je despotizmus a tyrania vládca nemeckého absolutistického štátika. Čachrovanie s ľuďmi, ktoré bolo samozrejmosťou na kniežacom dvore, ním otriaslo. Takéto pomery inšpirovali Schillera k prvým revolučným drámam.

Roku 1780, keď sa stal lekárom v Stuttgarte, dokončil mladý Schiller aj svoju prvú drámu ZBOJNICI (Die Räuber), ktorej dal podtitul „In tyrannos“. Hra mala nevídaný úspech. Básnik v nej stavia do popredia búrliváka Karola Moora, ktorý sa vzpiera putám panujúceho spoločenského poriadku. Bojuje proti tyranii mocipánov, proti ich svojvôli, pokrytectvu a iným pligam feudálnej spoločnosti. Karol Moor sa stáva vodcom zbojníkov, vyhlasujúc: „Moje remeslo je odplata — pomsta moja živnosť“. Inej cesty boja nevidí.

Schiller sa tajne zúčastnil na predvedení svojej drámy v Mannheime, čo podľa vtedajších zvyklostí znamenalo, že bez povolenia odišiel do „zahraničia“. Preto ho na desať dní uväznili a zakázali mu uverejňovať iné spisy ako lekárske. Vo väzení sa zrodil plán drámy „Úklady a láska“ a básnik sa rozhodol navždy opustiť Württembersko.

Pre Schillera nastali časy strádania a hladu. Často bol odkázaný na podporu svojich známych a priateľov. (Im venoval aj prekrásnu ódu „Na radosť“, ktorú Beethoven použil pre záverečnú časť svojej Deviatej symfónie.)

V tom období napísal republikánsku hru s historickým námetom FIESKO Z JANOVA (Fiesko zu Genua, 1783), ktorá však nemala úspech. V postave Fieska riešil aktuálne konflikty svojej doby; chcel ukázať, ako môžu politické ambície zviesť na seštie aj silného jednotlivca.

Väčší úspech mal Schiller s drámou ÚKLADY A LÁSKA

(Kabale und Liebe, 1784), ktorú Engels nazval „prvou nemeckou politicky tendenčnou drámou“. Je to podľa Mehringa jediná Schillerova dráma, pre ktorú si látku nemusel hľadať, ale ktorá vyrástla z jeho života a utrpenia. V žiadnej inej neskoršej dráme už nedosiahol taký stupeň realizmu a smelého ducha revolucionára.

V „Zbojníkoch“ ešte hmlistá idea boja proti despotizmu sa v „Úkladoch a láske“ stáva jasnejšou, priebojnejšou. Témou tejto drámy je láska šľachtického syna Ferdinanda k hudobníckej dcére Lujze. No Schiller nezostáva len pri riešení intimného vzťahu dvoch mladých ľudí, ktorým bránia stavovské prekážky, aby sa vzali. Ide oveľa ďalej, stavia sa proti feudálnemu poriadku, proti svojvoľnému správaniu sa šľachty a jej zásahu do života ľudí.

Pravda, neskoršie aj Schiller podľahol kompromisníctvu, ktoré hľadalo spásu v „revolúcii zhora“, v akomsi buržoázno-feudálnom vyrovnaní.

Pre zmenu Schillerových názorov je typické dielo DON CARLOS (1787). Hlásateľ nových humanistických myšlienok markíz Posa apeluje na španielskeho kráľa Filipa II., predstaviteľa najtemnejších a najreakčnejších síl Európy, aby doprial ľudu slobodu. Posa za svoje presvedčenie obetuje život, lebo, „nemôže byť služobníkom kniežata“.

Zaujímavé je, že dvaja najväčší básnici nemeckého národa, Goethe a Schiller, použili boje nizozemského ľudu za slobodu ako tému pre dramatické práce, lebo našli v dejinách Nizozemska to, čo im doma najviac chýbalo: smelého ducha odboja. Práca na dráme „Don CARLOS“ podnietila Schillera, aby sa venoval histórii. V historických prácach sa prejavuje autorov realistický vzťah ku skutočnosti. Schiller posudzuje dejinný vývoj z hľadiska súčasnosti. V dejinách hľadal súvislosť a hybné sily spoločenského vývinu, usiloval sa o realistický pohľad na historické udalosti, čo sa mu do určitej miery — pokiaľ ho neobmedzovala doba — darilo. Pokrokové sily vždy videl v boji so starým prehnitým svetom a vyzdvihoval ich. V tom je sila väčšiny jeho diel aj dnes.

História tridsaťročnej vojny Schillera zvlášť zaujala. Spracoval ju v dramatickej trilógii WALLENSTEIN (Wallensteinov tábor, Piccolominiovci, Smrť Wallensteinova, 1800). Prvá časť drámy „Wallensteinov tábor“ vyniká živou kresbou masových scén vo vojenskom tábore, akých je málo v nemeckej literatúre. Wallenstein sa pokúša o zjednotenie Nemecka, no naráža na vnútorné i vonkajšie prekážky, ktoré mu hatia splniť plán. I tu vidieť, ako Schiller prežíval najaktuálnejší problém svojej i neskoršej doby — zjednotenie Nemecka.

Roku 1799 sa odsťahoval Schiller do Weimaru, kde napísal ďalšie hry: MARIA STUARTOVÁ (1800), PANNA ORLEÁNSKA (1801), NEVESTA Z MESSINY (1803) a tu začal pracovať aj na „Wilhelmovi Tellovi“, poslednom dramatickom diele, ktoré dokončil.

V dráme WILHELM TELL (1804) zobrazuje Schiller oslobodzovací boj švajčiarskeho ľudu proti Habsburgovcom. Táto hra je spolu s drámou „Wallenstein“ vyvrcholením jeho dramatického i svetonázorového vývoja. Schiller v nej riešil ten istý problém ako vo svojich prvých drámach, len na vyššej úrovni. Východisko z feudálneho útlaku videl v boji nemeckého ľudu za demokraciu, za práva tých najbiednejších a najutlačenejších. Veľku možno povedať, že Schiller vo svojich drámach vychádzal z nemeckej skutočnosti, z potrieb svojho ľudu.

Medzi „wallensteinovské“ témy patria i náčrty dvoch hier o samozvancoch, ktorými sa Schiller zaoberal na konci svojho života. Pôvodne to bola dráma z anglických dejín súvisiaca s dobou shakespearovských kroník, dráma WARBECK. Schiller dlho na nej pracoval a vkladal do nej veľmi zaujímavé filozofické i psychologické motívy. Neskôr túto prácu zanechal a celú svoju pozornosť sústredil na hru DEMETRIUS, z dejín ruského národa, z ktorej zostal iba fragment.

Schiller bol po celý svoj život bojovníkom za lepšiu budúcnosť nemeckého národa a jeho dielo ovplyvňovalo myšlienkami boja za slobodu aj literatúry ostatných utlačaných

národov. Jeho umelecké majstrovstvo spočíva v rozvíjaní dramatického konfliktu a vo vytváraní básnických obrazov. Jeho tragédie sú písané skvelým veršom, ktorý výrazne vyjadruje ľudské zážitky, city a túžby, ako to napokon vidíme aj v tragédii „Mária Stuartová“.

Z KRONIKY DIVADLA

ZJAZD ZVÁZOV ČESKÝCH A SLOVENSKÝCH DRAMATICKÝCH UMELCOV

Vývoj v našej vlasti od roku 1945, skúsenosti, ktoré KSC a celá naša spoločnosť získali od víťazstva pracujúcich vo februári 1948, ukazujú, že naša kultúra a umenie šli správnou cestou upevňovania leninských princípov demokratizácie, ľudovosti a straníckosti kultúry pri vysokej náročnosti na umelecké vyjadrenie našej epochy a človeka v nej. Keď sa pozrieme na doterajšiu prax v živote divadelných, filmových, rozhlasových a televíznych tvorcov, vidíme, že k spojeniu síl došlo celkom zákonite, že je to vyústenie logického procesu vytvárania jednotnej československej dramatickej tvorby pri rešpektovaní národných zvláštností. Celosťátne divadelné prehliadky v Ostrave, v Košiciach, Medzinárodné filmové festivaly v Karlových Varoch a ďalšie spoločné akcie ukazujú, že vznik ZČSDU je zákonným stupňom vývoja dramatického umenia v ČSSR.

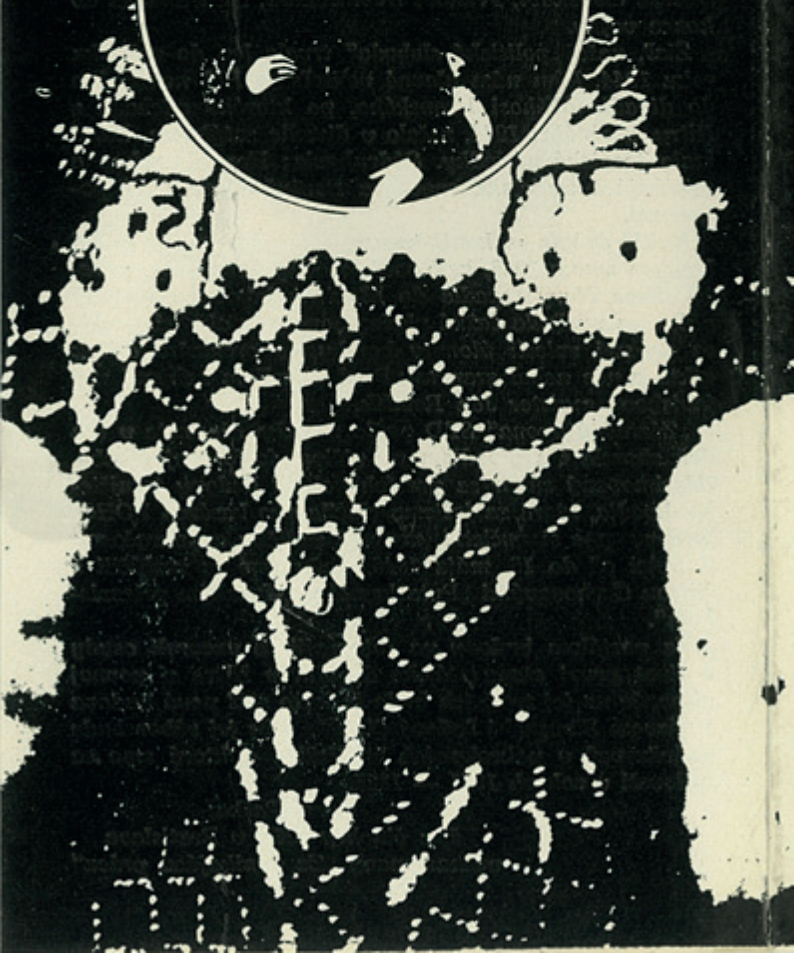
A tak 6. februára 1978 sa zišli v Prahe zástupcovia divadla, filmu, rozhlasu a televízie z celej našej vlasti, aby si založili spoločný Zväz československých dramatických umelcov.

Jedným z delegátov na tomto zjazde bol aj zasl. umelec Jozef Dóczy, ktorý tam bol zvolený za kandidáta ÚV ZČSDU.

O svojich dojmoch povedal:

„Zjazd sa niesol v pracovnom duchu. Nebol tam iba výpočet pozitív, ktoré sme v posledných rokoch dosiahli, ale bolo upozornené aj na nedostatky. Vzhľadom na to, že dramatické umenie sa stalo masovou záležitosťou, zvyšuje sa aj zodpovednosť jeho tvorcov. V budúcnosti bude potrebné, aby sme sa otvorene stavali proti prežitkom minulosti, meštiactvu, ale aj všetkým nedostatkom, ktoré bránia rozvoju našej spoločnosti. Federálny ZČSDU bude plne podporovať progresivitu v našej tvorbe, bude dohliadať na koordináciu práce oboch národných zväzov, prehlbovať vzájomnú spoluprácu českých a slovenských divadiel, rozhlasových, filmových a televíznych štúdií ako aj nadväzovať a prehlbovať styky so zahraničnými partnermi, zvlášť zo socialistických krajín. Na tomto poli čakajú nemalé úlohy aj naše divadlo.“

KRAJOVÉ DIVADLO NITRA

Posledné dni
SLOVENSKÉHO
LUDOVÉHO
DIVADLA
V NITRE

Je samozrejmé, že nenormálna doba prinášala aj nenormálne rozhodnutie. A to rozhodnutie znelo: hrať len hry slovenské, nemecké, talianske, španielske a chorvátske. Aj sa hrali. Slovenské: Stodolova „Bačova žena“ i spomínaný „Jubilant“, Barčova „Matka“, Borodáčovi „Chlapci na stráži“, „Kysuca“ od V. Erbena, Smrčkov „Knieža Rastic“ a iné. Z talianskej dramatiky Niccode-miho „Tieň“ s hosťujúcou Hanou Meličkovou, Benedettiho „Kytica ruží“. Španielske hry: Quimere „More a nebo“, Lope de Vega „Sedliak svojim pánom“. Chorvátske: Geno Senečič „Spis č. 516“, B. Nušič „Pani ministrová“. Z nemeckej dramatiky: G. Hauptmann „Elga“ a „Bobrový kožuš“, Otto Ernst: „Flachsmann vychovávateľom“, K. Frank „Grand hotel“ a O. Kaufmann, ktorého hry „Státny zástupca“, „Muž, ktorý si zmenil meno“ a „Čierna veža“ priniesol, preložil a hlavné úlohy hral Ján Minárik, ktorý nebol nik iný, ako Andrej Bagar a ktorý, po návrate z koncentračného tábora v Dachau, mal zákaz vystupovania v SND a tak účinkoval a režíroval v SLD. Meno O. Kaufmanna by ste darmo hľadali medzi nemeckými spisovateľmi, lebo išlo o amerického dramatika židovského pôvodu. Takýto kanadský žartík vyviedol Andrej Bagar so súhlasom riaditeľa SLD Fraňa Devínskeho ľudáckym „ideológom“. Podobne sa do repertoáru vpašovali hry: Škvarkinovo „Cudzie dieťa“, O'Neillove „Dni bez konca“, Balzacov „Mercadet“ a Molièrov „Don Juan“.

Spomenúť si na všetko po 37 rokoch je dosť ťažké.

Mnohí pamätníci už nie sú medzi nami a mnohé udalosti zakryl čas. Ale čas nezakryl jedno: spoločenské postavenie vidieckeho herca v období tzv. slovenského štátu. Stupicnok na spoločenskom rebríčku do ktorého bol skupinou ľudáckych zbohatlíkov a klerikálov vidiecky herec zaradený sa pohyboval kdesi na spodku; medzi čašníkom a prostitútkou. Keď rozprávam o týchto časoch svojim mladším kolegom, tvária sa asi tak, ako keď mi môj starý otec rozprával o bitke pri Solferíne. Veď kto by dnes uveril, kto neprežil, že herec musel mať svoj smoking a frak, svoje fúzy a parochne, že za štyri predstavenia denne dostal 5.— Ks, že sme chodili z domu do domu predávať lístky na večerné predstavenia. Niekde nás prijali slušne, dokonca aj pohostili, ale stalo sa aj to, že na nás nahuckali psov, ako som to zažil aj ja u jedného mäsiara-arizátora v Holiči. Skrátka, herec tých čias bol bezprávnny človek bez akejkoľvek ochrany. Vydržať tieto pomery mohol len ten, kto bol zanietený pre svoje povolanie a proti všetkým krivdám a ponižovaniu sa obrnil len jedným: láskou k divadlu.

Ale i napriek tejto „pozlátenej biede“ sme mali šťastie, že sme žili medzi vynikajúcimi nitrianskymi obyvateľmi, ktorí nás veľmi taktne podporovali materiálne i finančne. Ako tichý protest proti oficiálnej protičeskej a protižidovskej politike, prejavovali Nitrania zvýšenú starostlivosť práve voči českým kolegom a židovským členom orchestra, ktorých sa podarilo riaditeľovi, významnému človekovi, Fraňovi Devínskemu, zachrániť až do konca vojny.

Ziaľ, naša „politická sloboda“ trvala len do začiatku roku 1944, kým nám hlavné veliteľstvo HG nenasadilo do divadla akéhosi Hronského, po ktorého odchode z Nitry, v októbri 1944, začalo v divadle zatýkanie, ktoré malo tragické následky. Súdruhovia: Horský, Schap a vynikajúca sovietska speváčka Bovtučenková, boli popravení.

Každá dráma sa končí katastrofou a tej sme sa dožili koncom marca 1945, keď počas skúšky Frimlovej operety „Rose Mary“ spadla do hľadiska bomba a súčasne s ňou sa uvoľnila ťažká plyšová opona a ako zázrakom sa po nej zniesli úlomky bomby do orchestra a tak nikto z nás nebol zranený. Pred divadlom zahynul náš javiskový majster Ján Remšík.

„Zázračná opona“ SLD padla navždy, aby ešte v ten deň zhorela i s divadlom po ničivej fosforovej bombe. Zdecimovaný súbor sa presťahoval do budovy terajšieho divadla, ktorá za fašizmu slúžila ako kasáreň POHG. Budovu sme si vyčistili, nanosili stoličky a pokračovali v práci až do 15. mája 1945, kedy sme sa rozlúčili s Nitrou Čechovovými „Pytačkami“ a „Konským priezviskom“.

Za portálom budovy na fotografii sa uzavreli osudy a život prvej etapy stáleho divadla v Nitre v pevnej viere, že na jej troskách bude čoskoro stáť nová budova s názvom Slovenské ľudové divadlo a že jej súbor bude nadväzovať v pokrokových tradíciách o ktoré sme sa usilovali v rokoch 1941 — 1945.

Juraj Paška

člen činohry SND v Bratislave
vyznamenaný „Za vynikajúcu prácu“

